

de Kinderombudsman.
wij laten van je horen

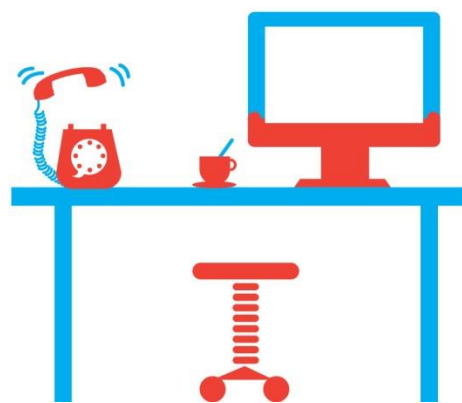
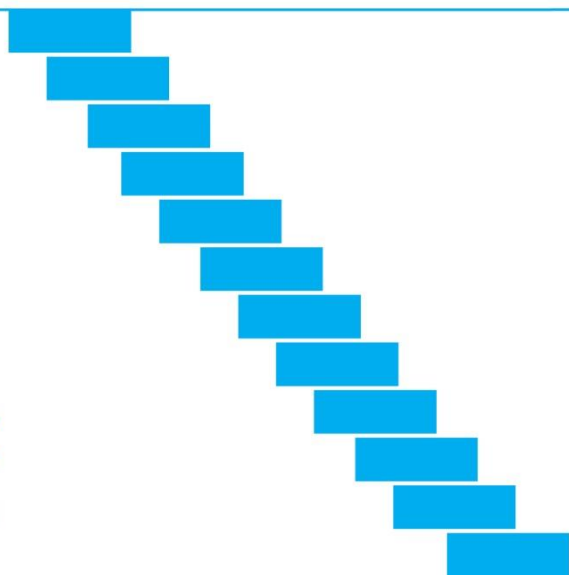
"Ik kan het (niet) zelf"

Een verkenning van de problematiek van de continuering van (gedwongen) hulp aan kwetsbare jongeren die de leeftijd van 18 bereiken

Datum: 21 mei 2015

Advies: KOM010/2015

Voorwoord

Als Kinderombudsman ontvang ik - helaas - vaak indringende verhalen van kinderen, ouders of professionals uit het jeugdveld. Zo ook over de problematiek van de continuering van (gedwongen) hulp aan jongeren die de leeftijd van 18 jaar bereiken. Vanwege deze verhalen heb ik besloten hier een onderzoek naar in te stellen. Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek.

De problematiek ziet erop dat er een aanzienlijke groep kwetsbare jongeren is die na hun achttiende hulp zouden moeten blijven ontvangen, maar waarbij dat om verschillende redenen niet gebeurt. Bijvoorbeeld omdat ze er niet voor openstaan en daar niet toe gedwongen kunnen worden. In andere gevallen ontbreekt een goede overdracht van de jeugdhulp naar de volwassenhulp, wat er toe leidt dat er geen hulp van de grond komt.

De problematiek is al geruime tijd bekend en er zijn de afgelopen jaren weinig vorderingen gemaakt. Het wordt daarom nu tijd dat alle betrokken partijen - de wetgever, de ministeries van Veiligheid en Justitie en Volksgezondheid Welzijn en Sport, de gemeenten, de jeugdbeschermers en de jeugdhulpverleners - er zich gezamenlijk aan committeren zo snel mogelijk dit probleem aan te pakken. Deze groep kwetsbare jongeren heeft daar - niet alleen vanuit juridisch oogpunt, maar ook uit moreel oogpunt - recht op.

De gemeenten hebben hier een spilfunctie in. Ik realiseer me - mede op basis van mijn eigen onderzoek - dat de decentralisatie van de jeugdzorg veel van gemeenten vraagt. Maar als we deze problematiek effectief willen aanpakken dan is het cruciaal dat zij hun regierol pakken.

Op basis van mijn onderzoek ben ik tot aanbevelingen gekomen. De komende tijd zal ik met de verschillende partijen in gesprek gaan over de wijze waarop navolging gegeven gaat worden aan de aanbevelingen.

Via deze weg wil ik alle personen en organisaties bedanken die hebben meegewerkt aan het onderzoek. Ik hoop dat we over enige tijd kunnen concluderen dat er grote stappen zijn gezet om deze problematiek aanzienlijk te verkleinen.

Marc Dullaert
de Kinderombudsman

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Hoofdstuk 1 Juridische context	3
Hoofdstuk 2 Verantwoordelijken bij bepalen van continuering hulp	6
Hoofdstuk 3 Probleemanalyse gedwongen hulp na het 18 ^e jaar aan risicojongeren.....	8
Hoofdstuk 4 Conclusie over gedwongen hulp na het 18 ^e jaar aan risicojongeren	14
Hoofdstuk 5 Probleemanalyse continuering hulp na het 18 ^e jaar in brede zin.....	18
Hoofdstuk 6 Conclusie over continuering hulp na het 18 ^e jaar in brede zin	21
Hoofdstuk 7 Aanbevelingen	22
Bijlage 1 - Bronnen.....	26
Bijlage 2 - IVRK.....	27

Inleiding

De Kinderombudsman heeft onderzoek gedaan naar de problematiek van de continuering van (gedwongen) hulp¹ aan jongeren die de leeftijd van 18 bereiken². Aanleiding voor het starten van het onderzoek zijn de casus van de Groningse Daniella, een 20 jarige vrouw die in juli 2013 om het leven kwam en de verhalen van twee families die zich bij de Kinderombudsman hebben gemeld.

Deze twee families wilden graag hun verhaal doen over hun kwetsbare kinderen die na hun 18e jaar hulp nodig hadden, maar daar niet voor open stonden. Deze jongeren konden niet gedwongen worden om passende hulp te accepteren. De ouders hebben met een gevoel van machteloosheid moeten toekijken wat de gevolgen hiervan waren. Het verhaal van één van de families is in dit rapport opgenomen.

Naast deze twee verhalen heeft de Kinderombudsman verschillende signalen 'uit het veld' ontvangen over de problematiek rond jongeren die (gedwongen) jeugdhulp ontvingen, vanaf hun 18e jaar hulp weigeren en hierdoor in een onveilige (thuis)situatie³ dreigen te komen. Het gaat dan om jongeren die feitelijk niet in staat zijn zelfstandig te functioneren, vooral omdat ze de gevolgen van hun handelen slecht kunnen overzien. Te denken valt aan jongeren uit de residentiele jeugdzorg of een pleeggezin, jongeren met een (licht) verstandelijke beperking, een psychische stoornis, (een combinatie van) andere ontwikkelingsproblemen⁴ of zwerfjongeren. Hierna zal deze groep worden aangeduid onder de verzamelterm risicjongeren.

De focus van dit rapport ligt op hoe het welzijn en de veiligheid van risicjongeren zo goed mogelijk gewaarborgd kan worden als zij zich na hun 18^e afsluiten van hulpverlening en er aanwijzingen zijn dat zij in een onveilige (thuis)situatie terechtkomen.

Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat de continuering van hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren die 18 jaar worden verschillende knelpunten kent. In het kader van dit onderzoek ging het te ver - met name gezien de omvang en diversiteit van dit onderwerp - om daar uitvoerig op in te gaan. Daar komt bij dat er al veel onderzoek naar dit onderwerp is gedaan. Gezien het voorgaande wordt

¹ Vaak wordt in dat kader gesproken van 'nazorg'. Deze term dekt de lading niet voldoende: het gaat om continuering van hulp. Soms voor een relatief korte periode, soms voor de rest van het leven.

² Het onderzoek heeft zich niet gericht op de continuering van hulp met betrekking tot het jeugdstrafrecht.

³ Bij een onveilige (thuis)situatie gaat het om de gevallen waar een groot risico op misbruik, uitbuiting en mishandeling bestaat.

⁴ Bijvoorbeeld autisme, lichamelijke beperkingen of zintuiglijke beperkingen

in dit rapport op hoofdlijnen ingegaan op de continuering van hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren.

Onderzoeksverantwoording

Het onderzoek van de Kinderombudsman heeft bestaan uit deskresearch, een expertmeeting en individuele gesprekken met experts en betrokkenen. Bij de expertmeeting waren vertegenwoordigers aanwezig van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Jeugdzorg Nederland, de William Schrikker Groep, MEE Midden Holland, Mentorschap Nederland, de Universiteit Leiden, de Stichting Zwerfjongeren Nederland, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, De Waag, Defence for Children en Stichting Alexander. Daarnaast was mevrouw A. Scharloo, klinisch psycholoog, aanwezig.

Leeswijzer

In hoofdstuk één wordt de juridische context van het thema geschetst. Het tweede hoofdstuk gaat in op de partijen die verantwoordelijk zijn voor het bepalen of continuering van hulp nodig is. In hoofdstuk drie en vier staan respectievelijk de probleemanalyse ten aanzien van gedwongen hulp na het 18e jaar aan risicojongeren en de conclusie over dit onderwerp.

Hoofdstuk vijf bevat de probleemanalyse met betrekking tot de continuering van hulp na het 18^e jaar in brede zin en hoofdstuk zes de conclusie hierover. In hoofdstuk zeven worden aanbevelingen gedaan over zowel gedwongen hulp na het 18^e jaar aan risicojongeren als de continuering van hulp na het 18^e jaar in brede zin.

Hoofdstuk 1 Juridische context

De rechten van kinderen zijn vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) van de Verenigde Naties, het belangrijkste instrument dat de rechten van kinderen waarborgt. Dit Kinderrechtenverdrag is in 1989 aangenomen en trad op 2 september 1990 in werking. Nederland heeft het Kinderrechtenverdrag in 1995 geratificeerd en is daarmee de verplichting aangegaan om zich aan de bepalingen uit het verdrag te houden. Het Kinderrechtenverdrag⁵ bevat meerdere artikelen die relevant zijn voor het onderwerp dat in dit rapport wordt behandeld. Daarnaast zijn artikel 2.1.2. van de Wet maatschappelijke ondersteuning, de VN Richtlijnen Alternatieve Zorg voor Kinderen en artikel 5 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens relevant.

Onderstaande bepalingen geven aan de ene kant zicht op de rechten van jongeren voor en na hun 18^e, maar ook waar beperkingen zitten. Op verschillende van deze bepalingen wordt later in het rapport ingegaan.

Artikel 3 Het belang van het kind

Lid 1. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.

Lid 2. De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn welzijn, rekening houdend met de rechten en plichten van zijn ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen.

Lid 3. De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg voor of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht.

Artikel 9 Scheiding kind en ouders

Lid 1. De Staten die partij zijn, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn ouders tegen hun wil, tenzij de bevoegde autoriteiten, onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijke recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding

⁵ www.kinderrechten.nl

noodzakelijk is in het belang van het kind. Een dergelijke beslissing kan noodzakelijk zijn in een bepaald geval, zoals wanneer er sprake is van misbruik of verwaarlozing van het kind door de ouders, of wanneer de ouders gescheiden leven en er een beslissing moet worden genomen ten aanzien van de verblijfplaats van het kind.

Artikel 12 Participatie en hoorrecht

Lid 1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid.

Lid 2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Artikel 18 Verantwoordelijkheid ouders

Lid 1. De Staten die partij zijn, doen alles wat in hun vermogen ligt om de erkenning te verzekeren van het beginsel dat beide ouders de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Ouders of, al naargelang het geval, wettige voogden, hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Het belang van het kind is hun allereerste zorg.

Lid 2. Om de toepassing van de in dit Verdrag genoemde rechten te waarborgen en te bevorderen, verlenen de Staten die partij zijn, passende bijstand aan ouders en wettige voogden bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden die de opvoeding van het kind betreffen, en waarborgen zij de ontwikkeling van instellingen, voorzieningen en diensten voor kinderopvang.

Artikel 20 Kinderen zonder ouderlijke zorg

Lid 1. Een kind dat tijdelijk of blijvend het leven in het gezin waartoe het behoort, moet missen, of dat men in zijn eigen belang niet kan toestaan in het gezin te blijven, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand van staatswege.

Artikel 23 Kinderen met een handicap

Lid 1. De Staten die partij zijn, erkennen dat een geestelijk of lichamelijk gehandicapt kind een volwaardig en behoorlijk leven dient te hebben, in omstandigheden die de waardigheid van het kind verzekeren, zijn zelfstandigheid bevorderen en zijn actieve deelneming aan het gemeenschapsleven vergemakkelijken.

Lid 2. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het gehandicapte kind op bijzondere zorg, en stimuleren en waarborgen dat aan het daarvoor in aanmerking komende kind en degenen die verantwoordelijk zijn voor zijn verzorging, afhankelijk van de beschikbare middelen, de bijstand wordt verleend die is aangevraagd en die passend is gezien de gesteldheid van het kind en de omstandigheden van de ouders of anderen die voor het kind zorgen.

VN-Richtlijnen Alternatieve Zorg voor Kinderen

In 2009 zijn de VN-Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen verwelkomd door de Algemene Vergadering van de VN. In de richtlijnen⁶ is bepaald dat betrokken organisaties dienen te zorgen voor passende nazorg⁷ voor jongeren die niet meer thuis kunnen wonen en daarom uit huis zijn geplaatst. Deze nazorg dient afgestemd te worden op de specifieke omstandigheden van de jongeren en ze moeten worden aangemoedigd betrokken te zijn bij planning ervan. Verder staat in de richtlijnen dat nazorg zo vroeg mogelijk voorbereid moet worden, in ieder geval ruim voordat de jongere de zorgomgeving verlaat.

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Artikel 5 lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) stelt dat een ieder recht heeft op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Vrijheidsontneming is alleen mogelijk in gevallen zoals in het verdrag omschreven en als dat plaatsvindt overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure. Lid 1 sub d bepaalt dat vrijheidsontneming mogelijk is "in het geval van rechtmatige detentie van een minderjarige met het doel toe te zien op zijn opvoeding of in het geval van zijn rechtmatige detentie, teneinde hem voor de bevoegde instantie te geleiden".

Wet maatschappelijke ondersteuning

In artikel 2.1.2 van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) staat dat de gemeenteraad periodiek een plan moet vaststellen "met betrekking tot het door het gemeentebestuur te voeren beleid met betrekking tot maatschappelijke ondersteuning". Lid 4 sub e van dat artikel stelt dat in het plan specifiek aandacht moet worden besteed aan de wijze waarop de continuïteit van hulp wordt gewaarborgd, in het bijzonder voor jongeren die door het bereiken van een bepaalde leeftijd geen jeugdhulp als bedoeld in de Jeugdwet kunnen ontvangen, maar dat wel nodig hebben⁸.

⁶ Resolutie A / RES / 64 / 142, 24 februari 2010, UN General Assembly, onderdeel E, paragrafen 131 tot en met 136

⁷ In de VN-Richtlijnen wordt de term 'aftercare' gehanteerd

⁸ Deze bepaling is opgenomen naar aanleiding van amendement 33841-42 van Tweede Kamerlid mw. V. Bergkamp van D'66.

Hoofdstuk 2 Verantwoordelijken bij bepalen van continuering hulp

Hieronder wordt op hoofdlijnen uiteengezet wie verantwoordelijk is voor het - voor het 18^e jaar - bepalen van de hulp die een jongere na zijn 18^e jaar nodig heeft, hoe dat wordt bepaald en wie verantwoordelijk is voor het realiseren van die hulp.

Verantwoordelijken en betrokken partijen

In de aanloop naar de meerderjarigheid van een jongere die onder toezicht of voogdij staat, is de (gezins)voogd ervoor verantwoordelijk tijdig een plan te maken over de hulp die na het 18^e jaar nodig is. Indien sprake is van vrijwillige jeugdhulp, dan is de betreffende professional die de hulp verleent hiervoor verantwoordelijk.

Een dergelijk plan moet in overleg met alle betrokken partijen worden opgesteld. De belangrijkste partij is de jongere zelf. Hij heeft er recht op dat naar zijn zorgen en wensen wordt geluisterd en dat daarmee rekening wordt gehouden. Andere relevante partijen zijn ouders / verzorgers, betrokken hulpverleners / hulpaanbieders en de gemeente waar de jongere gaat wonen na zijn 18^e jaar. Die gemeente wordt na het 18^e levensjaar verantwoordelijk voor de uitvoering van het plan⁹. De partij die verantwoordelijk is voor het opstellen van het plan dient er voor te zorgen dat er overdracht plaatsvindt naar het juiste loket bij de betreffende gemeente.

Inhoud plan

Het plan bevat niet alleen een analyse van de (soorten) hulp die de jongere nodig heeft, maar ook de wijze waarop dit wordt gerealiseerd.

Voor het bepalen van welke hulp de jongere nodig heeft, wordt op verschillende gebieden een oordeel gegeven over de mate van zelfredzaamheid. In de jeugdbescherming¹⁰ wordt gekeken naar de leefgebieden Wonen, Zorg, Werk / inkomen / onderwijs, Vrije tijd, Sociaal netwerk en Diversen.

Bij het leefgebied Wonen gaat het onder andere om het huishouden voeren, budgetteren, urgentieverklaring, huurtoeslag, inrichting en verzekering. Het leefgebied Zorg ziet op onderwerpen als huisarts, tandarts, indicatieverlenging, financiële zaken rond zorgtoeslag, uitkering en PGB. Bij het leefgebied Werk / inkomen / onderwijs ligt de focus op inschrijving als werkzoekende, stage / opleiding, studiefinanciering, belasting, bankrekening, identiteitskaart, DigiD en schulden / boetes. Dagindeling en participatie (hobby's, sport) zijn aspecten die

⁹ Uitgangspunt bij bepalen van de zorgverantwoordelijkheid is het woonplaatsbeginsel: de gemeente waar de jongere vanaf zijn 18^e zijn verblijfplaats heeft, is verantwoordelijk

¹⁰ Zie als voorbeeld het Format screening nazorgbehoefte jongeren die uitstromen uit jeugdzorg, versie 2 juni 2010 dat wordt gehanteerd door Jeugdbescherming west / Zuid Holland

horen bij het leefgebied Vrije tijd. Bij het leefgebied Sociaal netwerk wordt gekeken of de jongere afspraken nakomt, om hulp vraagt en of de jongere kan terugvallen op het gezin / familie / andere vertrouwde volwassenen. Ten slotte gaat het bij Diversen om mogelijke verslavingen, contacten met politie en justitie, eventuele traumatische ervaringen en of er zorgen zijn om het gezin van herkomst.

Afhangend van de analyse op de bovenstaande leefgebieden zal bepaald worden of en welke hulp de jongere nodig heeft. De soorten hulp kunnen variëren van begeleiding op aspecten van de verschillende leefgebieden, tot doorlopende orthopedagogische behandeling, begeleid wonen, kamertrainingen of voortdurend verblijf in een pleeggezin.

In veel gevallen zal volstaan kunnen worden met vrijwillige hulp en / of hulp vanuit het netwerk van de jongeren. Indien een jongere echter aangeeft geen hulp meer te willen en dit wel nodig wordt geacht, dient bepaald te worden welke maatregelen dan mogelijk zijn. Te denken valt aan de maatregelen van bewind, mentorschap en curatele of aan opname in het kader van de wet Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz). Hieronder wordt verder toegelicht wat voor risicojongeren de (on)mogelijkheden van deze maatregelen zijn.

Hoofdstuk 3 Probleemanalyse gedwongen hulp na het 18^e jaar aan risicjongeren

Hieronder wordt eerst ingegaan op redenen waarom risicjongeren na hun 18^e jaar hulp weigeren. Daarna volgt een toelichting op verschillende maatregelen - kinderbeschermingsmaatregelen, bewind, mentorschap, curatele en opname via de Bopz - die al dan niet toegepast kunnen worden om deze groep jongeren gedwongen hulp te laten ontvangen.

Redenen weigeren hulp na 18^e jaar

Er zijn verschillende redenen waarom risicjongeren na hun 18^e hulp weigeren. Een veelgehoorde reden is dat ze 'zorgmoe' zijn. Vaak hebben deze jongeren jarenlange behandeltrajecten achter de rug waarvan het de vraag is in hoeverre ze effectief zijn geweest, hebben ze in verschillende instellingen gezeten en met verschillende hulpverleners, begeleiders en wachtlijsten te maken gehad. Hierdoor is men niet meer gemotiveerd om hulpverlening te ontvangen. Daarbij kan ook meespelen dat de jongeren er geen vertrouwen in hebben dat ze echt geholpen kunnen worden door hulpverleners.

Een andere reden om geen hulp meer te willen, is omdat de jongeren denken dat ze vanaf hun 18^e goed voor zichzelf kunnen zorgen en daar geen hulp bij nodig hebben. Dit terwijl ze in veel gevallen niet in staat zijn zelfstandig te functioneren in de maatschappij. Bijvoorbeeld omdat ze de mogelijke gevolgen en risico's van hun handelen slecht kunnen overzien.

Kinderbeschermingsmaatregelen

Bij veel van de jongeren waar dit rapport op ziet zal sprake geweest zijn van een kinderbeschermingsmaatregel, zoals een ondertoezichtstelling en een machtiging uithuisplaatsing. Kinderbeschermingsmaatregelen vervallen vanaf het moment dat de jongere 18 jaar wordt. Hier is een uitzondering op. De rechter kan een machtiging verlenen voor plaatsing in een gesloten accommodatie voor een jongere die 18 jaar is indien¹¹:

- sprake is van een behandeling die reeds aangevangen is voordat de leeftijd van 18 jaar is bereikt;
- voor het bereiken van de leeftijd van 18 jaar een hulpverleningsplan is vastgesteld;
- toegewerkt wordt naar een andere vorm van jeugdhulp dan gesloten jeugdhulp en dit ook blijkt uit het hulpverleningsplan, en
- de gesloten jeugdhulp niet langer duurt dan zes maanden na het bereiken van de leeftijd van 18 jaar.

¹¹ Artikel 6.1.2 lid 4 Jeugdwet

Er is al jarenlang discussie gaande over de vraag of het niet mogelijk zou moeten zijn om kinderbeschermingsmaatregelen te laten doorlopen na het 18^e jaar. Voorstanders wijzen er daarbij op dat jongeren vanaf hun 18^e juridisch gezien wel volwassen zijn, maar hun emotionele - en hersenontwikkeling vaak nog lang niet is voltooid. Bij de groep jongeren waar dit rapport op ziet, is het ook maar de vraag welk ontwikkelingsniveau men zal bereiken. Door voorstanders van het laten doorlopen van kinderbeschermingsmaatregelen wordt ook verwezen naar het jeugdstrafrecht waar geen 'harde knip' meer is bij 18 jaar.

Met de inwerkingtreding van het adolescentenstrafrecht per 1 april 2014 is het mogelijk om jongeren die tijdens het begaan van een strafbaar feit 18 tot 23 jaar oud zijn volgens het jeugdstrafrecht te veroordelen. De rechter kan daartoe beslissen indien hij daarvoor een grond vindt in de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Per geval is het aan de rechter te bepalen welke straffen en maatregelen het meest passend zijn bij het ontwikkelingsniveau van de jongere en de omstandigheden van het geval. De rechter kan in het vonnis toezicht en begeleiding door de reclassering opleggen. Als de rechter kiest voor het jeugdstrafrecht, dan kan hij dit toezicht aan de jeugdreclassering of aan de volwassenenreclassering opdragen¹².

Artikel 5 EVRM, internationale en nationale jurisprudentie maken verlenging van vrijheidsbenemende kinderbeschermingsmaatregelen na het 18^e jaar echter niet mogelijk. Artikel 5 EVRM stelt dat een ieder recht heeft op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Slechts indien sprake is van in artikel 5 opgesomde gevallen kan daarvan worden afgeweken. In lid 1 sub d is vastgelegd dat een minderjarige van zijn vrijheid beroofd kan worden met het doel toe te zien op zijn opvoeding. Het gaat hier uitdrukkelijk om een minderjarige. Uit jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kan geconcludeerd worden dat het in strijd is met artikel 5 EVRM om vanwege pedagogische redenen een jongere die de leeftijd van 18 heeft bereikt in gesloten jeugdhulp te houden¹³. Dit is overgenomen in nationale jurisprudentie: gesloten jeugdhulp is slechts mogelijk voor een korte, overbrugbare periode waarin de reden voor verlenging duidelijk is en alle direct betrokken moeten daarmee instemmen¹⁴.

Bewind, mentorschap en curatele¹⁵

Voor meerderjarigen die onvoldoende in staat zijn hun eigen belangen goed te behartigen of voor zichzelf te zorgen kunnen de maatregelen van bewind¹⁶,

¹² Informatiekaart Leeftijdsgrenzen 18- / +, Transitiebureau WMO en Transitiebureau Jeugd, september 2014

¹³ Prof. mr. drs. M.R. Bruning, Adolescentenrecht: ook voor de jeugdbescherming?, Tijdschrift voor Familie-en Jeugdrecht, FJR 2012 / 93

¹⁴ Prof. mr. drs. M.R. Bruning, Adolescentenrecht: ook voor de jeugdbescherming?, Tijdschrift voor Familie-en Jeugdrecht, FJR 2012 / 93

¹⁵ Zie Informatieblad Curatele, bewind en mentorschap van het ministerie van Veiligheid en justitie, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2011/12/05/curatele-bewind-en-mentorschap.html>

¹⁶ Artikel 1:431 e.v. Burgerlijk Wetboek

mentorschap¹⁷ en curatele¹⁸ worden opgelegd. Deze maatregelen kunnen worden aangevraagd door de persoon zelf, zijn partner en familieleden tot in de vierde graad. Verder kan degene die het gezag uitoefent, zoals de (gezins)voogd (bij minderjarigen) en stiefouder verzoeken om deze maatregelen. Ten slotte kunnen ook de officier van justitie en de instelling waar de persoon verblijft of die hem verzorgt of begeleidt bewind, mentorschap en curatele aanvragen.

De drie maatregelen kunnen worden aangevraagd voordat een jongere meerderjarig wordt. De maatregel gaat dan automatisch in op het moment dat de jongere 18 jaar wordt. Het is de kantonrechter die beslist of bewind, mentorschap of curatele wordt opgelegd.

Bewind

Bewind is bedoeld voor meerderjarigen die door hun lichamelijke of geestelijke toestand tijdelijk of blijvend niet in staat zijn om hun financiële belangen te behartigen of problematische schulden hebben. Vaak vallen alle goederen van de persoon in kwestie onder het bewind, maar het kan ook beperkt worden tot enkele specifieke goederen. Als de rechter het verzoek om bewind heeft toegekend, kan de persoon in kwestie - zonder toestemming van de bewindvoerder - geen beslissingen meer nemen over de goederen. Deze bevoegdheid komt primair te liggen bij de door de rechter benoemde bewindvoerder.

Bewind kan effectief zijn om grip te krijgen en te houden op de financiële situatie van een risicjongere. Het beperkt zich echter tot de financiële situatie en ziet niet op verdere zorgthema's.

Mentorschap

Mentorschap is bedoeld voor meerderjarigen die hun persoonlijke belangen niet meer kunnen behartigen. Te denken valt aan verstandelijk beperkten en psychiatrische of comateuze patiënten. De mentor krijgt de bevoegdheid beslissingen te nemen over verzorging, verpleging, behandeling of begeleiding. De mentor dient de persoon wel zoveel mogelijk zelf te laten beslissen. Voordat hij zelf beslissingen neemt, is het de verantwoordelijkheid van de mentor daarover - indien mogelijk - te overleggen met de persoon. Mentorschap leidt niet tot handelingsonbekwaamheid en de persoon kan in beginsel dus zelf zijn eigen financiële zaken behartigen. Ook is niet per definitie sprake van wilsonbekwaamheid als een mentor wordt aangesteld.

Mentorschap kan tegen de wil van een persoon worden opgelegd, maar een mentor kan een risicjongere niet dwingen op een bepaalde plek te verblijven of hulp te accepteren. Het is een vorm van bemoeizorg, waarbij het aan de mentor

¹⁷ Artikel 1:450 e.v. Burgerlijk Wetboek

¹⁸ Artikel 1:378 e.v. Burgerlijk Wetboek

is om door middel van overleg en - waar nodig - duwen en aandringen een jongere hulp te laten accepteren.

Curatele

Curatele is de meest ingrijpende maatregel van de drie. Het is gericht op meerderjarigen die hun financiële en hun persoonlijke belangen niet meer kunnen behartigen. Bijvoorbeeld personen met een psychiatrische aandoening of als sprake is van drank- of drugsmisbruik. De persoon die onder curatele is gesteld, wordt handelingsonbekwaam. Hij kan dus niet zelfstandig rechtshandelingen verrichten, tenzij de wet hierop een uitzondering kent. De curator wordt zijn wettelijke vertegenwoordiger, treedt voor hem op en behartigt zijn financiële en andere belangen. Voor vrijwel elke handeling en beslissing moet de curator zijn toestemming geven. Net als mentorschap geldt dat het opleggen van curatele niet automatisch betekent dat de persoon wilsonbekwaam wordt.

Curatele kan alleen worden opgelegd als sprake is van zeer ernstige problematiek. Omdat de problematiek van risicojongeren zoals bedoeld in dit rapport vaak niet van die ernst is, is curatele slechts in beperkte gevallen een passende maatregel. Daarbij komt dat ook een curator een jongere niet kan dwingen om hulp te accepteren.

De Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen

De Bopz biedt de mogelijkheid een persoon op te laten nemen in een psychiatrisch ziekenhuis. De rechter beslist over een verzoek tot opname op basis van de Bopz. Er moet in ieder geval sprake zijn van een stoornis van de geestvermogens die de persoon in kwestie gevaar doet veroorzaken voor zichzelf, anderen of zijn omgeving.

Gedacht kan daarbij worden aan het gevaar dat betrokkene¹⁹:

- zich van het leven zal beroven of zichzelf ernstig lichamelijk letsel zal toebrengen;
- maatschappelijk te gronde gaat;
- zichzelf in ernstige mate zal verwaarlozen;
- met hinderlijk gedrag agressie van anderen zal oproepen.

Momenteel liggen de wetsvoorstellen van de Wet Verplichte geestelijke gezondheidszorg voor psychiatrische patiënten en de Wet Zorg en dwang voor mensen met een verstandelijke handicap of dementie bij de Eerste Kamer. Deze wetten gaan de Bopz vervangen. De Bopz ziet in beginsel ook op de zorgverlening en dwangbehandeling voor mensen met dementie of met een verstandelijke beperking, maar is vooral gericht op de psychiatrische behandelingen in psychiatrische ziekenhuizen. Hierdoor past de Bopz onvoldoende bij de zorg voor deze doelgroepen. Aangezien de problemen van

¹⁹ Artikel 1 Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen

psychiatrische patiënten en verstandelijk gehandicapten of demente mensen verschillen, is gekozen de wetgeving hierop aan te passen.

Slechts in uitzonderlijke gevallen zal opname op basis van de Bopz de passende maatregel zijn voor een risicjongere als bedoeld in dit onderzoek. Vooral omdat bij deze jongeren niet vaak sprake zal zijn van een geestesstoornis waarop de Bopz ziet. Ook kan een onveilige (thuis)situatie die niet door een jongere zelf wordt veroorzaakt er niet toe leiden dat een rechter besluit tot een gedwongen opname in het kader van de Bopz. Voor een Bopz opname is het vereist dat de jongere zelf het gevaar creëert. Het wetsvoorstel Zorg en dwang zou wel - in tegenstelling tot de Bopz - de mogelijkheid bevatten een jongere op te laten nemen indien sprake is van een onveilige (thuis)situatie die hij niet zelf heeft veroorzaakt²⁰.

²⁰ Zie brief van staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Verzoek om reactie op uitspraak / voorstel Kinderombudsman inzake veiligheidscheck voor jeugdzorgverlaters (Ivg-jongeren), kenmerk 329102-117633-LZ, 23 september 2014

CIJFERS

De Kinderrechtenmonitor 2014²¹ van de Kinderombudsman bevat de volgende voor dit onderwerp relevante - uit 2013 afkomstige - cijfers:

• Aantal jongeren dat jeugdzorg ontvangt	105.000
• Aantal jongeren met ondertoezichtstelling	31.000
• Aantal jongeren dat uit huis is geplaatst	11.331
• Aantal jongeren onder voogdij	8.000
• Aantal jongeren in pleegzorg	17.781
• Aantal zwerfjongeren ²²	3.800

Het viel niet te achterhalen hoe groot de groep is die jaarlijks de jeugdzorg verlaat vanwege het bereiken van de leeftijd van 18 jaar. De redenen voor uitstroom van jongeren uit de jeugdzorg worden niet centraal geregistreerd. Naar schatting van de William Schrikker Groep - een landelijk werkende instelling voor jeugdbescherming, jeugdreclassering en pleegzorg die zich richt op kinderen met een beperking of chronische ziekte en kinderen van ouders met een beperking - worden jaarlijks rond de 6.000 jongeren met een kinderbeschermingsmaatregel 18 jaar.

Vervolgens is het de vraag hoeveel van de jongeren die op hun 18^e de jeugdzorg verlaten, niet zelfstandig kunnen functioneren, geen hulp meer willen en in een onveilige (thuis)situatie dreigen te komen. Naar schatting gaat het om honderden jongeren per jaar²³.

²¹ De Kinderombudsman stelt elk jaar de Kinderrechtenmonitor op waarin de naleving van kinderrechten in Nederland in kaart wordt gebracht. De Kinderrechtenmonitor 2014 is te downloaden via www.dekinderombudsman.nl.

²² Het aantal zwerfjongeren is een schatting en gebaseerd op onderzoek van het Trimbos- instituut onder 39 van de 43 centrumgemeenten in de periode 2011-2012 en een inschatting van het aantal zwerfjongeren in de vier grote steden. De overheid beschikt niet over onderbouwde landelijke cijfers over het aantal jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats, dat geen gebruik maakt van opvang.

²³ Dit aantal is gebaseerd op gesprekken die de Kinderombudsman in het kader van dit onderzoek heeft gevoerd.

Hoofdstuk 4 Conclusie over gedwongen hulp na het 18^e jaar aan risicjongeren

In de meeste gevallen is geen gedwongen hulp nodig voor kwetsbare jongeren die 18 worden. Bijvoorbeeld doordat de jongere voldoende steun ondervindt uit zijn netwerk of vrijwillige hulpverlening accepteert. Het heeft vanuit het perspectief van mensenrechten uiteraard de voorkeur dat hulp in het vrijwillige kader plaatsvindt. Op basis van de Jeugdwet kunnen jongeren na hun 18^e jaar ook op vrijwillige basis hulp ontvangen voor opvoed- en opgroei problemen.

Maar het komt geregeld voor dat gedwongen hulp wel nodig is, omdat het reële risico bestaat dat de jongere na zijn 18^e in een onveilige situatie terecht komt. Zoals bij jongeren die feitelijk niet in staat zijn zelfstandig te functioneren - met name omdat ze de gevolgen van hun handelen slecht kunnen overzien - en geen hulp meer willen.

Kinderbeschermingsmaatregelen vervallen op het moment dat de jongere 18 wordt en bieden dus geen mogelijkheden in het gedwongen kader. De enige gedwongen maatregelen die opgelegd kunnen worden aan volwassenen zijn bewind, mentorschap, curatele en opname in het kader van de Bopz. Al deze maatregelen bieden over het algemeen geen oplossing voor de hierboven beschreven groep risicjongeren. Bewind ziet alleen op financiën. Mentorschap en curatele leiden weliswaar tot een vergaande inbreuk op de vrijheid van een jongere om zijn leven naar eigen inzicht in te vullen, maar bieden niet de mogelijkheid tot gedwongen hulp, zoals het moeten opvolgen van aanwijzingen of opname in een residentiële setting. De Bopz kan wel leiden tot gedwongen hulp zoals opname, maar slechts in uitzonderlijke gevallen zal dat een passend maatregel zijn voor risicjongeren.

Geconcludeerd moet worden dat het niet mogelijk is gedwongen hulp op te leggen aan risicjongeren die 18 zijn geworden. Het enige wat instanties en / of ouders / verzorgers dan nog kunnen doen is proberen contact met ze te zoeken om ze te blijven volgen en ze proberen te bewegen om toch hulp te ontvangen.

De veiligheid en het welzijn van deze groep risicjongeren kan feitelijk dus niet worden gewaarborgd, omdat er geen bestaande dwangmaatregel is die past bij deze groep. Dit terwijl het om een groep kwetsbare jongeren en risicovolle situaties gaat waardoor de jongeren juist beschermd moeten worden. Er zijn teveel voorbeelden van wat de negatieve gevolgen kunnen zijn voor jongeren als ze niet - al is het tegen hun wil - beschermd worden.

Verhaal van de stiefmoeder van Monika*.

"Van de ene op de andere dag kwam Monika bij haar vader wonen, ze was toen 16 jaar. Ze was 2 toen haar vader en moeder gingen scheiden en al vrij snel verhuisde haar moeder met Monika naar een ander deel van het land. Het contact met haar vader was er wel, maar moeizaam. Monika was 8 toen haar vader en ik een relatie kregen. Gedurende de jaren na de scheiding kreeg haar vader wel signalen dat het niet altijd makkelijk ging met Monika. Bijvoorbeeld op haar rapport met betrekking tot haar gedrag op school.

Het eerste concrete zorgsignaal kregen we toen zij ging deelnemen aan een naschoolse dagbehandeling. Ze zat toen in groep 8 van de basisschool. Ons werd verteld dat Monika geen gezag van haar moeder accepteerde en dat ze veel moeite had om zich aan alledaagse gedragsregels te houden. Haar vader heeft een aantal keren met de behandelaars gesproken. Toen de vergoeding van het vervoer naar de locatie van de dagbehandeling werd gestopt, stopte ook de dagbehandeling. Haar vader en ik hoorden toen niets meer over eventuele zorgen over Monika.

Op een gegeven moment gaf Monika zelf aan niet meer iedere 6 weken naar ons te willen komen. Ze had hier geen vrienden en verveelde zich. In overleg maakten we toen de afspraak dat Monika zelf zou aangeven wanneer ze langs wilde komen. Het contact werd sporadischer, maar bleef wel goed.

Plotseling verscheen Monika tot onze stomme verbazing bij ons aan de deur. Ze was, zonder dat wij dit wisten, met haar moeder terug naar onze regio verhuisd. Samen woonden ze in de buurt. Ze had het daar naar haar zin, zei ze, en zou binnenkort een opleiding Dierverzorging starten. Drie weken na dit bezoek kreeg Monika's vader een sms waarin Monika aangaf het niet meer te zien zitten, omdat ze 'opgesloten' zou worden in een inrichting. Ze was weggelopen en mocht niet meer thuis komen. Vanaf dat moment woonde Monika dus bij ons. Dit was een zondagavond.

De dag erna namen wij, haar vader en ik, direct contact op met Bureau Jeugdzorg. Want we realiseerden ons direct dat we hulp nodig hadden. Vrij snel, diezelfde week in ieder geval, kregen we bericht van de Raad voor de Kinderbescherming. We moesten met Monika op gesprek komen, er bleek namelijk een heel dossier te liggen vanuit haar oude woonplaats. Monika moest nog een taakstraf doen en er bleken meerdere incidenten bekend waarin de zorgen omtrent de opvoeding van Monika centraal stonden. Wij wisten niets van deze zaken af.

Monika werd onder toezicht gesteld en daar waren haar vader en ik heel blij mee. Want als je 16 bent, dan ben je al opgevoed. En wij liepen tegen veel opvoedingsproblemen aan. In haar oude woonplaats was ze veel op zichzelf aangewezen, bepaalde voor een groot deel zelf wat ze wel of niet deed. Daar was bij haar vader thuis geen sprake van. We maakten afspraken over heel basic dingen als; etenstijden, school en huiswerk, hoe laat ze 's avonds thuis moest komen e.d.

De relatie tussen Monika en haar vader kwam onder druk te staan, omdat Monika probeerde een wig te drijven in onze relatie. Ze probeerde op die manier een plek te veroveren. Begrijpelijk, maar het bracht veel spanningen met zich mee. Monika had veel moeite met het nakomen van afspraken, loog veel. Op een gegeven moment werd ze weggestuurd bij haar stage omdat ze zich had misdragen. Los daarvan had ze ook een schuld opgebouwd aan snacks uit de kantine van meer dan € 100,-. Wij kwamen achter steeds meer van dit soort dingen, altijd bij toeval of omdat we door bleven vragen. Nooit vertelde Monika dit uit zichzelf. Ze spijbelde van school, haalde slechte cijfers, noem maar op. Ook persoonlijke hygiëne was een hekel punt. We moesten iedere dag controleren of ze haar tanden had geпоetst, of ze wel echt had gedoucht of naast de straal had gestaan.

Gedurende deze periode maakte ze kennis met Robert. Hij had verschillende huisdieren en Monika verzorgde die als hij moest werken. Het was de enige vriendschap die Monika had, die langer duurde dan een week of twee.

In gesprekken met de voogd werd al snel duidelijk dat Monika het liefst op zichzelf wilde (leren) wonen. In eerste instantie werd gedacht aan een Kamertrainingscentrum (KTC), maar dat vond de voogd te licht. Daar was alleen van 17.00 uur tot 21.00 uur toezicht. In onderling overleg werd besloten dat Monika beter bij een Regionale Instelling voor Beschermd Wonen (RIBW) kon gaan wonen. Daar was 24 uur per dag begeleiding. Met z'n drieën gingen we kijken en Monika zag het helemaal zitten. In voorbereiding hierop lieten we Monika onder bewind stellen, zodat er voortdurend toezicht was op haar financiële handel en wandel. Monika kon namelijk absoluut niet met geld omgaan.

Om in aanmerking te komen voor een plek moest er ook een psychiatrisch onderzoek bij Monika worden gedaan. De conclusie van dit onderzoek was dat sprake was van multiproblematiek. Dit verklaarde voor ons wel een hoop van de moeilijkheden die wij ervoeren met Monika. We bouwden geen band met haar op, ondanks alle inspanningen. Het verklaarde het feit dat ze geen vriendschappen kon onderhouden. En het feit dat ze ogenschijnlijk ongevoelig was voor emoties aan de kant van haar vader, mij, opa en oma. Monika herkende die emoties niet, kon er dan ook niet mee omgaan. Wat dat betreft zou wonen bij het RIBW ook goed voor haar zijn. Immers de mensen die daar werkten zouden niet boos en/of verdrietig zijn als er iets mis ging. Zij hadden geen hevige gevoelens van teleurstelling, zoals haar familie.

Een jaar nadat ze bij ons was komen wonen verhuisde ze naar een RIBW. Monika bloeide daar helemaal op. Er werden goede afspraken gemaakt tussen haar begeleider bij het RIBW en de school. Zodra ze spijbelde kreeg ze daar feedback op. Ze verzorgde zichzelf goed, haalde goede cijfers en haar financiën waren op orde. Kortom, wij waren dolgelukkig en met Monika ging het ook goed. Wel gaf ze aan de regels te streng te vinden. Bijvoorbeeld op een doordeweekse dag (schooldag) om 23.00 uur thuis zijn. Het uitvoeren van huishoudelijke taken was ook haar hobby niet, maar van welke puber wel. Ook wilde ze zelf bepalen wanneer er iemand bleef slapen, ze vond het vervelend daar toestemming voor te moeten vragen. Maar over het algemeen was ze tevreden.

Maar toen werd ze 18 jaar, de ondertoezichtstelling werd opgeheven en in principe mocht Monika nu zelf beslissen of ze bij het RIBW bleef of niet. Haar vader en ik hielden angstvallig ons mond. Want wij voelden wel aankomen waar Monika voor zou kiezen. Helaas kreeg Monika via via toch te horen wat haar mogelijkheden waren en vrijwel direct besloot ze terug te gaan naar haar oude woonplaats. Daar kon ze in een kraakpand, zonder elektra of gas, met een vriendin wonen. Haar vader en begeleiders hebben gepraat als Brugman om dit idee uit haar hoofd te praten en uiteindelijk lukte dit. Er werd gesproken over een KTC, maar voordat we het wisten was Monika ingetrokken bij Robert, die zelfstandig woonde.

Ondanks dat we het verschrikkelijk jammer vonden dat Monika besloot weg te gaan bij het RIBW, waren we blij dat ze dan in ieder geval bij een bekende ging wonen in een gewoon huis. Robert had een vaste baan en wij waren van mening dat hij ook een goede invloed had op Monika. Helaas bleek de werkelijkheid anders. Al heel snel werd duidelijk dat het op school heel slecht ging en binnen een paar maanden werd ze van school verwijderd. Ook met haar financiën ging het slecht. Monika deed er alles aan om haar bewindvoerder te omzeilen. Tot het opnieuw aanvragen van een DigiD aan toe. Regelmatig werden we door de bewindvoerder op de hoogte gehouden over deze ontwikkelingen, maar Monika sloeg alle adviezen in de wind. Haar vader en ik hebben altijd aangegeven met van alles en nog wat te willen helpen, maar dat we geen bank van lening waren.

Toch waren wij nog altijd blij dat ze dan in ieder geval bij Robert woonde, niet wetende onder hoeveel druk de vriendschap stond en welke problemen hij zelf had. Monika vertoonde grenzeloos gedrag en Robert kon geen grenzen aangeven. Dit was, zoals gebleken is, een dodelijke combinatie.

Ik weet niet hoe zinvol het is om alle omstandigheden te schetsen die hebben geleid tot de gewelddadige dood van Monika. Zeker is voor ons, dat wanneer zij geen keuze had gehad met betrekking tot het wel of niet blijven bij het RIBW, zij een betere kans had gehad op een zinvol leven en een betere toekomst. Niet iedere jongere kan op zijn 18^e al overzien wat de gevolgen van zijn of haar keuzes zijn. Een kind wat eigenlijk haar hele leven omringd is geweest door de zorg van instanties kun je niet los laten op het moment dat ze 18 wordt.

Monika was niet in staat zelf levensbepalende keuzes te maken, nog niet. Daarmee heeft haar leven een dramatische, noodlottige wending genomen die niemand heeft voorzien. Maar op het moment dat er een verandering in de wet komt omtrent deze problematiek, van jongeren van 18+ die niet zelfstandig kunnen opereren in de maatschappij, maar geen hulp willen, dan wordt dit wellicht anderen bespaard. En al is er maar één jongere die van deze verandering profiteert, dan is Monika's dood niet voor niets geweest."

** Vanwege privacy redenen zijn alle namen gefingeerd*

Hoofdstuk 5 Probleemanalyse continuering hulp na het 18e jaar in brede zin

Historisch perspectief

De problematiek van de continuering van hulp aan kwetsbare jongeren die volwassen worden staat al jaren op de agenda²⁴. Er is hier ook veel onderzoek naar gedaan. Een van de meest omvangrijke onderzoeken betreft het onderzoek *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar* dat het Verwey-Jonker instituut in 2009 heeft uitgevoerd in opdracht van het programmaministerie voor Jeugd en Gezin²⁵. Jongeren van 18 tot 23 vormden de doelgroep van het onderzoek.

De onderzoekers concluderen dat de leeftijdsgrens van 18 jaar binnen de jeugdzorg leidt tot belemmeringen in de hulpverlening aan kwetsbare jongeren in de leeftijd van 18 tot 23 jaar. Het gaat voornamelijk om jongeren die in hun ontwikkeling nog niet in staat zijn om zelfstandig te functioneren, hoewel zij volgens de wet meerderjarig zijn. Door de afwezigheid van een sociaal netwerk en een ondersteunende thuissituatie ontbreekt het deze jongeren aan steun en aansturing op de weg naar zelfstandigheid. Bij deze groep gaat het meestal om jongeren die uit de residentiële jeugdzorg of een pleeggezin komen, jongeren die kampen met specifieke problematiek zoals psychiatrische problemen of zwerfjongeren, of om jongeren met een licht verstandelijke beperking. Door het ontbreken van een adequaat hulpaanbod raken deze jongeren tussen de wal en het schip. Vaak raken ze uit beeld bij de zorg. Een deel van deze jongeren redt het niet en komt later met zwaardere problematiek of als zwerfjongere weer in zicht²⁶.

Het Verwey-Jonker instituut benoemt in haar rapport de volgende knelpunten die een belemmering vormen voor adequate hulpverlening²⁷:

- *Een tekort aan een passend hulpverleningsaanbod*
Vanwege het geringe aanbod waar hulpverleners naar kunnen verwijzen, komen er weinig aanvragen. Het gebrek aan vraag leidt er vervolgens toe dat de ontwikkeling van hulpverleningsaanbod stagneert.

²⁴ Zo heeft de Vaste Kamercommissie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport op 21 maart 2014 een hoorzitting gehouden over dit onderwerp

²⁵ Dr. M. Steketee, Dr. M. Vandenbroucke en Dr. R. Rijkschroeff, *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2009

²⁶ Dr. M. Steketee, Dr. M. Vandenbroucke en Dr. R. Rijkschroeff, *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2009, blz. 6.

²⁷ Dr. M. Steketee, Dr. M. Vandenbroucke en Dr. R. Rijkschroeff, *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2009, blz. 7 en 8

- *Het ontbreken van de juiste expertise over deze groep jongeren*
De kwetsbare jongeren waar het onderzoek op ziet hebben andere hulpverlening nodig dan de volwassenzorg hen kan bieden. Zo is voor deze jongeren een outreachende en orthopedagogische benadering nodig, terwijl de volwassenzorg uitgaat van een vraaggerichte benadering.
- *Het vrijwillige karakter van de hulpverlening na 18 jaar*
In hoofdstukken 3 en 4 is al op dit punt ingegaan.
- *Een slechte aansluiting tussen jeugd- en volwassenzorg*
Dit punt ziet met name op de gebrekkige overdracht van de jeugdzorg naar de volwassenzorg. Redenen die hiervoor worden genoemd zijn beperkte tijd van hulpverleners, onvolledige overdracht vanwege privacy aspecten, het ontbreken van een duidelijke hulpvraag en onduidelijkheid over de regie in cases.
- *Onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor de zorg van de doelgroep*
In veel gevallen zijn meerdere (hulp-)instanties tegelijkertijd betrokken bij de jongere. Tussen deze verschillende partijen vindt afstemming plaats. Het ontbreekt daarentegen aan een regisseur die boven de partijen hangt en verantwoordelijk is voor de totstandkoming van de benodigde zorg.

Onderzoek van de Kinderombudsman

Uit de gesprekken die in het kader van het onderzoek van de Kinderombudsman zijn gevoerd, komt het beeld naar voren dat bovenstaande knelpunten nog steeds actueel zijn²⁸. Vrijwel alle gesprekspartners hebben aangegeven dat de continuering van hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren (nog steeds) een onderwerp is waar betrokken instanties mee worstelen.

Uit het onderzoek van de Kinderombudsman kwamen verder de volgende issues naar voren over de continuering van hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren:

- Jongeren geven aan dat ze niet goed worden voorbereid op het feit dat ze op hun 18^e zo zelfstandig mogelijk in de maatschappij moeten functioneren²⁹.

²⁸ Ten aanzien van het knelpunt over onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor de hulp van de doelgroep na hun 18^e is formeel gezien wel duidelijkheid: de gemeenten zijn hiervoor verantwoordelijk conform artikel 2.1.2 van de Wet maatschappelijke ondersteuning.

²⁹ Zie de aanbevelingen van jongeren in het kader van het project I'm ready! Dit is een project voor en met 16-plussers die een pleeggezin, leefgroep en justitiële inrichting (gaan) verlaten. Doel van dit project is dat deze jongeren duurzame zorg op maat krijgen gericht op zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Het project gaat uit van het perspectief van deze jongeren zelf: zij bepalen wat er beter kan en moet in de zorg aan 16-plussers. I'm ready! is een initiatief van Stichting Alexander, JSO, Kinderperspectief, Spectrum, Defence for Children en JongWijs.

- Gemeenten hebben beperkt zicht op deze doelgroep, terwijl ze vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk zijn voor de continuering van hulp.
- Voor deze groep jongeren is het vooral lastig om woonruimte te vinden op de plek waar zij willen wonen en het is een groep die vaak met schuldenproblematiek te maken heeft.
- De decentralisatie van de jeugdzorg gaat uit van eigen kracht en de inzet van het eigen netwerk van de jongeren die hulp nodig hebben. Maar deze jongeren hebben hier vaak niet de (sociale) vaardigheden voor. Verder komt het bij deze jongeren geregeld voor dat het sociale netwerk ontbreekt of in negatieve zin aanwezig is.
- De mate waarin door jeugdbeschermers of hulpverleners tijdig gestart wordt met het opstellen van een plan over de continuering van hulp en de mate waarin daarbij een grondige risicotaxatie wordt uitgevoerd³⁰.
- Terughoudendheid bij instanties om dwingende maatregelen zoals mentorschap en curatele aan te vragen, ook als dat een passende maatregel wordt geacht.
- Onbekendheid in het jeugdveld van de (on)mogelijkheden van de maatregel mentorschap³¹.

³⁰ Zie over het uitvoeren van een risicotaxatie het rapport van het Samenwerkend Toezicht Jeugd, Gezinnen met beperkte sociale redzaamheid, casuïstiek Groningen, Utrecht, 2014

³¹ Zie www.mentorschap.nl voor meer informatie over deze rechtsfiguur

Hoofdstuk 6 Conclusie over continuering hulp na het 18^e jaar in brede zin

Er kan geconcludeerd worden dat de problematiek van de continuering van hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren die 18 worden al lang bekend is. Ook kan geconcludeerd worden dat er de afgelopen jaren desondanks weinig vooruitgang is geboekt met het oplossen van de bekende knelpunten. Tijdens het onderzoek van de Kinderombudsman is geen specifiek onderzoek gedaan naar de oorzaak hiervan. Meerdere gesprekspartners hebben aangegeven dat de complexiteit van de problematiek daar mee te maken heeft, de problematiek op bestuurlijk en politiek niveau niet genoeg aandacht heeft gehad en dat er geen specifieke probleemeigenaar was.

Wat de redenen ook zijn, het is zorgelijk dit te moeten constateren. Zeker nu het gaat om een groep kwetsbare jongeren die juist op het moment dat ze 18 worden passende begeleiding of hulp nodig heeft. Vanaf die leeftijd wordt namelijk van ze verwacht dat ze zo zelfstandig mogelijk in de maatschappij gaan functioneren. Dit terwijl dat voor hen vaak een grote opgave is. Bijvoorbeeld omdat ze al een groot deel van hun leven afhankelijk zijn van hulp. Voor sommige jongeren kan volstaan worden met kortdurende hulp of hulp tot hun 23ste. Maar er is ook een groep jongeren die hun hele leven lang hulp nodig zal hebben.

De knip in hulpverleningssystemen tussen minderjarigheid en meerderjarigheid maakt duidelijk dat het systeem het uitgangspunt vormt en niet de hulpbehoefte van de jongeren. De systemen kunnen er weliswaar toe leiden dat de hulp aan de jongeren kan veranderen als ze 18 worden, maar de ontwikkeling van de jongeren zelf maakt geen plotselinge sprong voorwaarts op de dag dat ze 18 worden.

Indien deze kwetsbare jongeren na hun 18^e niet de passende vervolghulp ontvangen, dan neemt de kans toe dat zij zwaardere problematiek ontwikkelen en op latere leeftijd een beroep doen op zwaardere (en duurdere) hulpverlening. Te denken valt aan de maatschappelijke opvang, de opvang voor tienermoeders, de verslavingszorg of de schuldhulpverlening. Ook is veelgehoord dat deze groep zonder de passende vervolghulp eerder in aanraking komt met politie en / of justitie door het creëren van overlast of het plegen van strafbare feiten.

Na de decentralisatie van de jeugdzorg is duidelijk wie verantwoordelijk is voor de continuering van hulpverlening aan kwetsbare jongeren: de gemeenten. Aan de andere kant zijn gemeenten nog volop bezig hun organisaties in te richten - terwijl de winkel open blijft - op de eisen van de drie decentralisaties.

Hoofdstuk 7 Aanbevelingen

De Kinderombudsman komt op basis van zijn onderzoek tot de volgende aanbevelingen over de continuering van (gedwongen) hulp aan jongeren die 18 worden.

Aanbevelingen over gedwongen hulp na het 18^e jaar aan risicjongeren

Aan de wetgever, de ministeries van VWS en V&J:

- **Onderzoek of een juridische maatregel ontwikkeld kan worden voor verplichte hulpverlening voor risicjongeren die 18 zijn geworden en geen hulp willen**

Een dergelijke maatregel zou zowel ambulante vormen van hulpverlening mogelijk moeten maken, als plaatsing in een residentiële setting. Het zou aan de rechter moeten zijn - met alle rechtswaarborgen van dien - om te bepalen of de maatregel opgelegd zou moeten worden en welke vorm van hulpverlening passend is. Gedacht zou kunnen worden aan een 'verzwaarde' vorm van mentorschap die overeenkomsten vertoont met een ondertoezichtstelling³².

Bovenstaande aanbeveling pakt niet de oorzaak aan van veelgehoorde redenen waarom risicjongeren geen hulp meer willen: zorgmoeheid en gebrek aan vertrouwen in hulpverlening. Daarbij komt dat zolang er geen maatregel is die het mogelijk maakt risicjongeren na hun 18^e gedwongen hulp op te leggen, dit grote negatieve gevolgen kan hebben voor hun veiligheid en welzijn. De twee onderstaande aanbevelingen gaan op deze twee elementen in.

Aan jeugdbeschermers en hulpverleners:

- **Investeer in het voorkomen van zorgmoeheid bij risicjongeren**

Zoals al aangegeven, zorgmoeheid en geen vertrouwen meer hebben in de hulpverlening zijn oorzaken waarom risicjongeren geen hulp meer willen na hun 18^e. Bijvoorbeeld omdat ze jarenlang verschillende behandeltrajecten hebben gevolgd waarvan de effectiviteit onduidelijk is, met wachtlijsten te maken hebben gehad en in verschillende instellingen hebben gezeten met verschillende behandelaars en begeleiders. Indien geïnvesteerd wordt in het voorkomen van zorgmoeheid³³, dan wordt de kans groter dat deze jongeren

³² Zie het artikel van dr. mr. K. Blankman, Mentorschap in de puberteit, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, FJR 2011 / 84

³³ Vergelijk G. Grooters, J. de Swart, R. Lohuis-Heesink en X. Moonen, Eind goed al goed? Onderzoek & Praktijk, 2013, jaargang 11 nummer 1. In dat artikel wordt ingegaan op verschillende manieren waarop voortijdige beëindiging van behandeling kan worden teruggedrongen: training voor van hulpverleners in het bevorderen van de motivatie van jongeren, door het samen met cliënt

openstaan voor vervolghulp na hun 18^e en zal gedwongen hulp minder nodig zijn.

Aan gemeenten:

- **Laat risicjongeren die na hun 18^e geen hulp willen niet los**
Al is het niet mogelijk gedwongen hulp op te leggen aan risicjongeren die na hun 18^e geen hulp meer willen: vanuit het oogpunt van hun welzijn en veiligheid is het onwenselijk hen dan maar los te laten. Zolang een gedwongen kader ontbreekt, is het aan gemeenten om contact te maken en te houden met deze jongeren en waar mogelijk hen proberen te overtuigen van de noodzaak van het accepteren van hulp.

Aanbevelingen over continuering hulp in brede zin aan kwetsbare jongeren

Aan jeugdbeschermers en hulpverleners:

- **Start op het zestiende levensjaar met het opstellen van een hulpvoortzettingsplan**
In dit plan moet - in samenwerking met alle betrokken partijen - de integrale hulpbehoefte van jongeren na hun 18^e in kaart worden gebracht, hoe de hulp tot stand komt en wie daar verantwoordelijk voor is. Het starten van dit proces op het zestiende levensjaar houdt in dat de jongeren geruime tijd hebben zich voor te bereiden op hun zelfstandigheid na hun 18^e. Bij het opstellen van het plan moet niet alleen gekeken worden naar de beperkingen van de jongeren, maar ook naar hun mogelijkheden³⁴.
- **Betrek de jongeren goed bij het hulpvoortzettingsplan**
Hier hebben jongeren niet alleen recht op, maar het zal ook bijdragen aan de effectiviteit ervan.
- **Betrek de gemeenten goed bij het hulpvoortzettingsplan**
De gemeente waar de jongere na zijn 18^e gaat wonen, is in principe verantwoordelijk voor de voortzetting van hulpverlening. Het is daarom belangrijk zo vroeg mogelijk het juiste loket van die gemeente in het proces te betrekken.
- **Voer een grondige risicotaxatie uit van de veiligheid van de jongeren na het 18^e jaar**
In het kader van het hulpvoortzettingsplan dient de mate van zelfredzaamheid van de jongeren en mogelijke risicofactoren in hun omgeving voor hun veiligheid scherp in kaart gebracht te worden. Dit proces

opstellen van de behandeldoelen en de jongere meer zeggenschap en verantwoordelijkheid geven over zijn behandeling

³⁴ Zie bijvoorbeeld het project Krachtplan 18+ en 18 Take Control van de William Schrikker Groep op www.krachtplan18plus.nl

moet een half jaar voor het 18^e jaar zijn afgerond. Als uit de risicotaxatie blijkt dat de veiligheid in het geding is, dan is het aan de betreffende jeugdbeschermer of hulpverlener om passende maatregelen te nemen.

- **Zorg - indien nodig - voor het 18^e jaar voor het aanstellen van een bewindvoerder, mentor of curator**

Op basis van het hulpvoortzettingsplan kunnen jeugdbeschermers en / of hulpverleners tot de conclusie komen dat het passend is als de maatregelen van bewind, mentorschap of curatele worden opgelegd. Als dat het geval is, dan dient ervoor gezorgd te worden dat deze rechtsmaatregelen van kracht zijn op de 18^e verjaardag van de jongere.

- **Zorg voor een tijdige en warme overdracht van de jongeren naar gemeenten**

Het is cruciaal dat een goede overdracht plaatsvindt naar het juiste loket van de gemeenten die verantwoordelijk worden voor de voortzetting van hulp aan de jongeren. Voor een warme overdracht is het van fundamenteel belang dat er goede afspraken worden gemaakt met het lokale veld. De warme overdracht zou uiterlijk een half jaar voor het 18^e jaar afgerond moeten zijn. Bij de overdracht dient uiteraard gehandeld te worden conform de geldende privacywetgeving.

Aan gemeenten:

- **Breng de groep jongeren in kaart die in aanmerking komen voor continuering van hulp en maak hier beleid op**

Zolang gemeenten geen goed zicht hebben op deze groep jongeren, is het ook niet mogelijk om daar passend beleid voor op te stellen. Dit verlangt van de gemeenten dat ze - in samenwerking met jeugdbeschermers en hulpverleners - in contact moeten komen met deze jongeren. Niet alleen om vast te stellen om hoeveel jongeren het gaat, maar ook om inzicht te verkrijgen in hun hulpbehoefte en passende hulpverleningsvormen. In het beleid moet in ieder geval worden opgenomen in welke gevallen continuering van hulp mogelijk is, op welke soorten hulp een beroep kan worden gedaan, hoe de hulp gerealiseerd wordt en wie daar verantwoordelijk voor is.

- **Zorg voor voldoende passende hulp en lever maatwerk**

Deze groep jongeren heeft vaak hulp nodig met een outreachende en orthopedagogische benadering en gemeenten moeten er voor zorgen dat ze een passend hulpaanbod bieden. In het bijzonder op de gebieden huisvesting en het omgaan met financiën. Daarnaast is het van belang dat de aangeboden hulp wordt afgestemd op de individuele zorgbehoefte van de jongeren: maatwerk.

- **Stel voor iedere kwetsbare jongere met een hulpbehoefte een coach aan**

Deze coach - een jeugdhulpprofessional - is er voor de jongere en is niet alleen een aanspreekpunt bij vragen, maar is er ook verantwoordelijk voor dat de jongere passende hulp krijgt. Vanuit het perspectief van de gemeente heeft de coach de regie over de integrale hulpverlening aan de jongere.

- **Draag bij aan warme overdracht**

Voor een warme overdracht naar gemeenten is het niet alleen vereist dat jeugdbeschermers en hulpverleners zaken overdragen, maar ook dat de gemeente een duidelijk loket heeft voor de overdracht. Verder zullen deze partijen goede afspraken moeten maken over de wijze van overdracht.

Bijlage 1 - Bronnen

Literatuurlijst

Onderzoeken

- De Kinderombudsman, De Kinderrechtenmonitor 2014, Den Haag, 2014
- Samenwerkend Toezicht Jeugd, Gezinnen met beperkte sociale redzaamheid, casuïstiek Groningen, Utrecht, 2014
- Dr. M. Steketee, Dr. M. Vandenbroucke en Dr. R. Rijkschroeff, (Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2009

Artikelen

- dr. mr. K. Blankman, Mentorschap in de puberteit, Tijdschrift voor Familie-en Jeugdrecht, FJR 2011/84
- Prof. mr. drs. M.R. Bruning, Adolescentenrecht: ook voor de jeugdbescherming?, Tijdschrift voor Familie-en Jeugdrecht, FJR 2012/93
- G. Grooters, J. de Swart, R. Lohuis-Heesink en X. Moonen, Eind goed al goed? Onderzoek & Praktijk, 2013, jaargang 11 nummer 1.

Factsheets/informatiekaarten

- Ministerie van Veiligheid en justitie, Factsheet De jeugdige in het jeugdstraf(proces)recht, Den Haag, maart 2014
- Ministerie van Veiligheid en justitie, Informatieblad Curatele, bewind en mentorschap, Den Haag, januari 2015
- Transitiebureau WMO en Transitiebureau Jeugd, Informatiekaart Leeftijdsgrenzen 18- / +, september 2014
- Vereniging Orthopedagogische Behandelcentra, Factsheet Jeugdigen met een licht verstandelijke beperking
- JSO en MEE Midden-Holland, Factsheet LVB-ouders en het risico op kindermishandeling en huiselijk geweld

Websites

- www.defenceforchildren.nl/p/48/4011/i%92m-ready%21-zorg-aan-16-plussers
- www.kenniscentrumlvb.nl
- www.kinderrechten.nl
- www.krachtplan18plus.nl
- www.mee.nl
- www.vobc.nu

Bijlage 2 - IVRK

Verdrag inzake de Rechten van het Kind (materiële rechten 1 tot en met 40)

Artikel 1 Definitie van het kind

Ieder mens jonger dan achttien jaar is een kind.

Artikel 2 Non-discriminatie

Alle rechten gelden voor alle kinderen, zonder uitzonderingen. De overheid neemt maatregelen om alle rechten te realiseren en moet ervoor zorgen dat elk kind wordt beschermd tegen discriminatie.

Artikel 3 Belang van het kind

Het belang van het kind moet voorop staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan. De overheid moet het welzijn van alle kinderen bevorderen en houdt toezicht op alle voorzieningen voor de zorg en bescherming van kinderen.

Artikel 4 Realiseren van kinderrechten

De overheid neemt alle nodige maatregelen om de rechten van kinderen te realiseren en moet via internationale samenwerking armere landen hierbij steunen.

Artikel 5 Rol van de ouders

De overheid moet de rechten, plichten en verantwoordelijkheden van ouders en voogden respecteren. De ouders en voogden moeten het kind (bege)leiden in de uitoefening van zijn of haar rechten op een manier die past bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind.

Artikel 6 Recht op leven en ontwikkeling

Ieder kind heeft het recht op leven. De overheid waarborgt zoveel mogelijk het overleven en de ontwikkeling van het kind.

Artikel 7 Naam en nationaliteit

Het kind heeft bij de geboorte recht op een naam en een nationaliteit en om geregistreerd te worden. Het kind heeft het recht zijn of haar ouders te kennen en door hen verzorgd te worden.

Artikel 8 Identiteit

Het kind heeft recht zijn of haar identiteit te behouden, zoals nationaliteit, naam en familiebanden. De overheid steunt het kind om zijn of haar identiteit te herstellen als die ontnomen is.

Artikel 9 Scheiding kind en ouders

Het kind heeft recht om bij de ouders te leven en op omgang met beide ouders als het kind van een of beide ouders gescheiden is, tenzij dit niet in zijn of haar belang is. In procedures hierover moet naar de mening van kinderen en ouders worden geluisterd.

Artikel 10 Gezinshereniging

Ieder kind heeft recht om herenigd te worden met zijn of haar ouder(s) als het kind en de ouder(s) niet in hetzelfde land wonen. Aanvragen hiervoor moet de overheid met welwillendheid, menselijkheid en spoed behandelen. Het kind dat in een ander land dan zijn of haar ouder(s) verblijft, heeft recht op rechtstreeks en regelmatig contact met die ouder(s).

Artikel 11 Kinderontvoering

Het kind heeft recht op bescherming tegen kinderontvoering naar het buitenland door een ouder. De overheid neemt ook maatregelen om ervoor te zorgen dat het kind kan terugkeren vanuit het buitenland als het ontvoerd is.

Artikel 12 Participatie en hoorrecht

Het kind heeft recht om zijn of haar mening te geven over alle zaken die het kind aangaan. De overheid zorgt ervoor dat het kind die mening kan uiten en dat er naar hem of haar wordt geluisterd. Dit geldt ook voor gerechtelijke en bestuurlijke procedures.

Artikel 13 Vrijheid van meningsuiting

Het kind heeft recht op vrijheid van meningsuiting, dit omvat ook de vrijheid inlichtingen en denkbeelden te verzamelen, te ontvangen en te verspreiden. Daarbij moet rekening gehouden worden met de rechten van anderen.

Artikel 14 Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Het kind heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en de vrijheid deze te uiten. De overheid respecteert de rechten en plichten van ouders en voogden om het kind te (bege)leiden bij de uitoefening van dit recht op een manier die past bij zijn of haar leeftijd en ontwikkeling.

Artikel 15 Vrijheid van vereniging

Het kind heeft recht met anderen vreedzaam samen te komen, lid te zijn of te worden van een vereniging en een vereniging op te richten.

Artikel 16 Privacy

Ieder kind heeft recht op privacy. De overheid beschermt het kind tegen inmenging in zijn of haar privé- en gezinsleven, huis of post en respecteert zijn of haar eer en goede naam.

Artikel 17 Recht op informatie

Het kind heeft recht op toegang tot informatie en materialen van verschillende bronnen en in het bijzonder op informatie en materialen die zijn of haar welzijn en gezondheid bevorderen. De overheid stimuleert de productie en verspreiding hiervan en zorgt ervoor dat het kind beschermd wordt tegen informatie die schadelijk is.

Artikel 18 Verantwoordelijkheden van ouders

Beide ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Het belang van het kind staat hierbij voorop. De overheid respecteert de eerste verantwoordelijkheid van ouders en voogden, geeft hen ondersteuning en creëert voorzieningen voor de zorg van kinderen, ook voor kinderopvang als de ouders werken.

Artikel 19 Bescherming tegen kindermishandeling

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijke en geestelijke mishandeling en verwaarlozing zowel in het gezin als daarbuiten. De overheid neemt maatregelen ter preventie en signalering hiervan en zorgt voor opvang en behandeling.

Artikel 20 Kinderen zonder ouderlijke zorg

Een kind dat tijdelijk of blijvend niet in het eigen gezin kan opgroeien heeft recht op bijzondere bescherming. De overheid zorgt voor alternatieve opvang, zoals een pleeggezin of indien nodig een kindertehuis.

Artikel 21 Adoptie

Het belang van het kind moet voorop staan bij adoptie. Als er voor het kind geen oplossing mogelijk is in het eigen land, is internationale adoptie toegestaan. De overheid houdt toezicht op de adoptieprocedures en bestrijdt commerciële praktijken.

Artikel 22 Vluchtelingen

Een kind dat asiel zoekt of erkend is als vluchteling, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand ongeacht of hij of zij alleenstaand of bij zijn ouders is. De overheid moet proberen de ouders of andere familieleden van alleenstaande gevluchte kinderen op te sporen. Als dat niet lukt, heeft het kind recht op dezelfde bescherming als elk ander kind zonder ouderlijke zorg.

Artikel 23 Kinderen met een handicap

Een kind dat geestelijk of lichamelijk gehandicapt is, heeft recht op bijzondere zorg. De overheid waarborgt het recht van het gehandicapte kind op een waardig en zo zelfstandig mogelijk leven waarbij het kind actief kan deelnemen aan de maatschappij en zorgt voor bijstand om de toegang tot onder meer onderwijs, recreatie en gezondheidszorg te verzekeren.

Artikel 24 Gezondheidszorg

Het kind heeft recht op de best mogelijke gezondheid en op gezondheidszorgvoorzieningen. De overheid waarborgt dat geen enkel kind de toegang tot deze voorzieningen wordt onthouden.

Extra aandacht is er voor de vermindering van baby- en kindersterfte, eerstelijnsgezondheidszorg, voldoende voedsel en schoon drinkwater, zorg voor moeders voor en na de bevalling en voor voorlichting over gezondheid, voeding, borstvoeding en hygiëne. De overheid zorgt ervoor dat traditionele gewoontes die schadelijk zijn voor de gezondheid van kinderen, worden afgeschaft.

Artikel 25 Uithuisplaatsing

Een kind dat uit huis is geplaatst voor zorg, bescherming of behandeling van zijn of haar geestelijke of lichamelijke gezondheid, heeft recht op een regelmatige evaluatie van zijn of haar behandeling en of de uithuisplaatsing nog nodig is.

Artikel 26 Sociale zekerheid

Ieder kind heeft het recht op voorzieningen voor sociale zekerheid.

Voorbehoud: Nederland geeft kinderen geen eigen aanspraak op sociale zekerheid maar regelt dit via de ouders.

Artikel 27 Levensstandaard

Ieder kind heeft recht op een levensstandaard die voldoende is voor zijn of haar lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de levensomstandigheden van het kind maar de overheid moet hen hierbij helpen door bijstand en ondersteuning zodat het kind op het minst voldoende eten en kleding en adequate huisvesting heeft.

Artikel 28 Onderwijs

Het kind heeft recht op onderwijs. Basisonderwijs is voor ieder kind gratis en verplicht. De overheid zorgt ervoor dat het voortgezet - en beroepsonderwijs toegankelijk is voor ieder kind, in overeenstemming met zijn of haar leerniveau. De overheid pakt vroegtijdig schooluitval aan. De handhaving van de discipline op school moet de menselijke waardigheid en kinderrechten respecteren. Internationale samenwerking is nodig om analfabetisme te voorkomen.

Artikel 29 Onderwijsdoelstellingen

Het kind heeft recht op onderwijs dat is gericht op: de ontplooiing van het kind; respect voor mensenrechten en voor de eigen culturele identiteit, de waarden van het eigen land en van andere landen; vrede en verdraagzaamheid; gelijkheid tussen geslachten; vriendschap tussen alle volken en groepen en eerbied voor het milieu. Iedereen is vrij om een school naar eigen inzicht op te richten met inachtneming van deze beginselen en de door de overheid vastgestelde minimumnormen voor alle scholen.

Artikel 30 Kinderen uit minderheidsgroepen

Een kind uit een etnische, religieuze of linguïstische minderheidsgroep heeft recht om zijn of haar eigen cultuur te beleven, godsdienst te belijden of taal te gebruiken.

Artikel 31 Recreatie

Het kind heeft recht op rust en vrije tijd, om te spelen en op recreatie, en om deel te nemen aan kunst en cultuur. De overheid zorgt ervoor dat ieder kind gelijke kansen heeft om dit recht te realiseren en bevordert recreatieve, artistieke en culturele voorzieningen voor kinderen.

Artikel 32 Bescherming tegen kinderarbeid

Het kind heeft recht op bescherming tegen economische uitbuiting en tegen werk dat gevaarlijk en schadelijk is voor zijn of haar gezondheid en ontwikkeling of de opvoeding hindert. De overheid moet een minimumleeftijd voor arbeid en aangepaste werktijden en arbeidsvoorwaarden vaststellen.

Artikel 33 Bescherming tegen drugs

Het kind heeft recht op bescherming tegen drugsgebruik. De overheid moet maatregelen nemen zodat kinderen niet ingezet worden bij het maken of in de handel van drugs.

Artikel 34 Seksueel misbruik

Het kind heeft recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. De overheid moet maatregelen nemen om kinderprostitutie en kinderpornografie te voorkomen.

Artikel 35 Handel in kinderen

Het kind heeft recht op bescherming tegen ontvoering en mensenhandel. De overheid onderneemt actie om te voorkomen dat kinderen worden ontvoerd, verkocht of verhandeld.

Artikel 36 Andere vormen van uitbuiting

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle andere vormen van uitbuiting die schadelijk zijn voor enig aspect van het welzijn van het kind.

Artikel 37 Kinderen in detentie

Marteling en andere vormen van wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing van het kind zijn verboden. Kinderen mogen niet veroordeeld worden tot de doodstraf of tot levenslange gevangenisstraf. Opsluiting van een kind mag alleen als uiterste maatregel en dan zo kort mogelijk. Als een kind wordt opgesloten, moet de rechter zo snel mogelijk beslissen of dat mag. Het kind heeft daarbij recht op juridische steun. Kinderen mogen niet samen met volwassenen opgesloten worden. Alle kinderen in detentie hebben recht op een menswaardige behandeling en op contact met hun familie.

Voorbehoud: in Nederland kan op kinderen vanaf zestien jaar het volwassenenstrafrecht worden toegepast.

Artikel 38 Kinderen in oorlogssituaties

Een kind in een oorlogssituatie heeft recht op extra bescherming en zorg. De overheid waarborgt dat kinderen jonger dan vijftien jaar niet voor militaire dienst worden opgeroepen.

Artikel 39 Bijzondere zorg voor slachtoffers

Een kind dat slachtoffer is van oorlogsgeweld of van uitbuiting, misbruik, foltering of een andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing heeft recht op bijzondere zorg – in een omgeving die goed is voor het zelfrespect, de gezondheid en de waardigheid van het kind - om te herstellen en te reïntegreren in de samenleving.

Artikel 40 Jeugdstrafrecht

Ieder kind dat verdacht, vervolgd of veroordeeld wordt voor een strafbaar feit heeft recht op een pedagogische behandeling die geen afbreuk doet aan de eigenwaarde en de menselijke waardigheid van het kind, die rekening houdt met de leeftijd van het kind en die de herintegratie en de opbouwende rol van het kind in de samenleving bevordert. Ieder kind heeft recht op een eerlijk proces en op juridische bijstand. De overheid houdt kinderen zoveel mogelijk buiten strafrechtelijke procedures.

Voorbehoud: in Nederland krijgt een kind bij lichte overtredingen soms geen juridische bijstand.